

РЕЦЕНЗИЈА

Рукописа монографије проф. др Дејана Д. Антића
**„Библиотека Петар Петровић Његош у Медвеђи – 60 година у Горњој
Јабланици (1964-2024)“,**
Ниш, Медвеђа, 2024. година

Предани истраживач, пре свега југа Србије, проф. др Дејан Антић, наставио је свој драгоцен, темељан и дубоко аналитичан рад, представљајући читаоцима и стручној јавности још једну вредну и садржајну научну студију – овога пута о настојањима да се на подручју Медвеђе Горње Јабланице успостави и одржи важан светионик културе и разноврсног образовања – Библиотека *Петар Петровић Његош*, која се развија, јача и опстаје већ шест деценија.

Наш је проблем што је мали број сународника и колега и пролазио кроз прелепе пределе Горње Јабланице, а још је мањи број оних који су имали прилику да посете живописну варошицу Медвеђу. Та област, чија изузетно богата историја сеже у период српског средњег века, проживљавала је, заједно са својим становништвом све недаће ових балканских простора, посебно под османским освајачима. Некада једно од искришта српске културе, тај простор је нагло опустео након Велике сеобе Срба, што османске власти користе да га населе албанским живљем, које и оно мало преосталих Срба ставља у веома тешку позицију и приморава их да се боре за голи опстанак на том простору. Након српско-турских ратова, поред Ниша, Лесковца, Врања и Пирота, и Медвеђа је коначно ослобођена 1878. године, а албанско становништво се повукло са османском војском. Тако Горња Јабланица у наредним деценијама постаје погранична област, у коју се од 1879. насељава бројно становништво из различитих српских области, посебно из Књажевине Црне Горе, поред избеглица са Косова и Метохије. У таквим околностима, било је тешко и обновити цркве, и успоставити школе, а камоли размишљати о оснивању библиотеке. Није било могућности да се ситуација промени на боље ни у кратком периоду након Балканских ратова (1912-1913) када је ослобођен простор Косова и Метохије и када је Медвеђа престала да буде погранично место.

Након Великог рата, у коме је Горња Јабланица поднела натпросечне жртве у поређењу са осталим деловима Србије, било кроз учешће у Другом пешадијском пуку - „Гвозденом“ - било кроз једини устанак у окупираној Европи у том рату - Топлички устанак, варошица Медвеђа је кренула у убрзану индустријализацију и развој, али су

демографске прилике и одсуство квалитетне путне инфраструктуре тај развој знатно отежавали. Чињеница да је област Горње Јабланице донекле била поштеђена братоубилачког грађанског рата између ЈВуО и партизанског покрета, допринела је даљем развоју овог краја Србије. Након Другог светског рата, новим властима био је важан културни агитпроп, али и приближавање културе и образовања становницима најудаљенијих и најнеразвијенијих области Југославије. Тако су и у Медвеђи настали и Библиотека и Народни универзитет, који, међутим, није делио судбину Библиотеке.

Библиотека је отпочела рад са скромним књижним фондом, а затим марљивим и посвећеним радом запослених, ширила како библиотечки фонд, тако и круг читалаца. Др Антић у својој монографији износи историју овог краја, успевајући да хронолошко-тематским приступом читаоцима представи огромне размере посла кога су се латили локални културни прегаоци: у подручју са малим процентом писмених житеља подigli су, очували и унапредили библиотеку, која је на себе постепено преузела улогу носиоца културе у Горњој Јабланици. У њој се поред сада већ релативно богатог књижног фонда, организују бројни културни догађаји, попут гостовања позоришних трупа, пројекције филмова, промоција књига и сл.

Оваквим прилежним и за науку и ширу читалачку публику веома корисним радом у коме се до танчина идентификују и представљају проблеми основних институција културе у слабије развијеним областима Републике Србије, проф. др Антић чини двоструко користан напор. С једне стране читаоцима зналачки приближава историју и културни развитак једног малог места Горње Јабланице, као образац за сва она друга места, чијом се историјом колеге нису бавиле, а која муче сличне или исте муке у култури, док с друге стране поставља Медвеђу и Библиотеку *Петар Петровић Његош* на место које им с правом припада, издвајајући их као пример самопрегорног рада који је, упркос свим изазовима, уродио плодом. Зато ово није само прилог општој историји и историји културе; ово је прича о томе како је могуће спречити да географски удаљена и економски недовољно развијена област аутоматски буде културна забит.

Др Антић је још једном показао велики дар да представи део друштвене историје, историје живота и „малих и обичних људи, оних који припадају свакодневици“. Без овако темељног истраживања примарних и секундарних историјских извора не би било могуће реконструисати и адекватно разумети српску историју.

Најтоплије препоручујем ову монографију за публикавање, уз молбу колеги проф. др Дејану Антићу да настави са својим радом и проучавањима, зато што је српској

историографији потребно много оваквих дела, у којима ће бити осветљен важан, а још донекле запостављен историјски развој југа Србије.

У Београду,

9. март 2024.

A handwritten signature in dark ink, consisting of a stylized 'R' followed by a series of loops and a long horizontal stroke.

Др Ратомир Миликић

Научни саветник

Институт за савремену историју